

הערכה חלופית בהלכות תפילין – הצעה לצילום סיטואציות

1. אין מניחין תפילין בלילה, ואפילו אדם ששכח להניח תפילין כל היום, וביטל על ידי כך מצוות עשה, אין לו להניח בלילה. אך אם עדיין לא הגיע הלילה ממש, אלא רק בין השמשות, שהוא ספק יום ספק לילה, יניח בלא ברכה

2. אסור לאכול בהן סעודת קבע, שמא ישתכר ויבזה בכך את התפילין שעליו.

3. המניח תפילין בתוך תרמיל, צריך להיזהר שלא לשבת עליו, ורק אם הוא יודע שהן נמצאות בצד אחד של התרמיל יוכל לשבת על צידו השני.

4. אמרו חכמים שהמניח חייב למשמש בהן בידו בכל שעה. ומשמש תחילה בשל יד ואח"כ בשל ראש, משום שתפילין של יד סמוכות יותר לידו, ואין מעבירין על המצוות.

5. "יכוון בהנחתם שציונו הקב"ה להניח ארבע פרשיות אלו שיש בהם ייחוד שמו ויציאת מצרים, על הזרוע כנגד הלב, ועל הראש כנגד המוח, כדי שנזכור ניסים ונפלאות שעשה עמנו במצרים, ויש מהדרים לומר נוסח 'לשם ייחוד' לפני הנחת התפילין, כדי לבטא באופן מפורט ומדויק את כוונות התפילין.

בדיעבד, גם אם לא כיוון כוונה זו, יצא ידי חובה, שאין היא מעכבת. ואת הכוונה הבסיסית לקיים את מצוות ה' קיים בעצם העובדה שהניחן ובירך עליהן.

6. מקום תפילין של יד הוא על השריר התפוח שביד בהטייה פנימה לכיוון הלב. על המחצית התחתונה של העצם שבין המרפק לכתף.

7. מניחים את התפילין על יד שמאל, שנאמר (שמות יג, טז): "וְהָיָה לְאוֹת עַל יָדְכָה", ולמדו חכמים מזה שהתורה כתבה 'יָדְכָה' בתוספת 'ה', שכוונתה להורות שצריך להניח את התפילין על היד הכהה שהיא היד החלשה. ועוד נאמר לגבי התפילין 'וקשרתם' וכן נאמר 'וכתבתם' (דברים ו, ח-ט; יא, יח; יא, כ), והקישום חכמים זה לזה, שבאותה היד שכותבים צריכים גם לקשור את התפילין, וכיוון שרגילים לכתוב ביד ימין צריכים גם לקשור את התפילין באמצעות היד הימנית, וממילא יוצא שמניחים את התפילין על יד שמאל (מנחות לז, א). דין זה מעכב, ואם שינה והניח את התפילין על יד ימין, לא יצא ידי חובתו (מ"ב כז, א).

8. מי שכותב ועושה את כל מלאכתו ביד שמאל, דינו הפוך, והוא צריך להניח את התפילין על יד ימינו שהיא ידו החלשה. כי התורה לא אמרה להניח דווקא על יד שמאל, אלא אמרה להניח על היד הכהה, וכיוון שאצל איטר – היד החלשה היא הימנית, ממילא ברור שיניח עליה את התפילין.

9. מקום הנחת תפילין של ראש הוא על המקום ששערות הראש גדלות בו, מתחילתן מעל המצח ועד למקום שמוחו של תינוק רופס (עד סוף המקום הרך בראשו של תינוק). וצריך לכוון את התפילין שיהיו באמצע הראש כנגד בין העיניים.

10. צריך להיזהר מאוד, שלא יהיה אפילו מקצת מן התפילין כנגד המצח, היינו מתחת למקום גדילת שערות הראש. וכל זמן שאפילו קצת מן התפילין מונח כנגד המצח – המניח כך לא קיים את המצווה, ואם בירך – ברכתו לבטלה. כיוון שצורת הראש עגולה מעט, ותחתית התפילין ישרה, נמצא שקצה התפילין אינו נוגע ממש במקום צמיחת השיער, ולכן צריך לבדוק כנגד מה מונחות התפילין, ואם אפילו קצת מהן, מונח מעבר למקום גדילת השיער – אינן במקומן ולא קיים את המצווה.

11. מאחורי הראש הקשר של התפילין שצורתו כאות 'ד'. ויש שתי שיטות בצורת קשר זה, אחת בצורת ד' ממש, והשנייה מרובעת, ואף היא רומזת ל'ד', ושתיהן כשרות.

12. צריך להניח את הקשר במקום שהעורף מתחבר לגולגולת. אצל רוב האנשים יש כמין שקע בעורף, ויש להניח את הקשר בתחילת השקע כלפי מעלה, כך שהרצועות ילפתו את הגולגולת, וכך התפילין מתהדקות לראש בצורה הטובה ביותר.

13. הסיבה העיקרית לכך שהתפילין משתלשלות אל המצח היא התרופפות הקשר. שכן מן הסתם בשעת קניית התפילין המוכר סידר את הקשר באופן שיתאים לראשו של הקונה. אך כיוון שבכל יום בעת הנחת התפילין מהדקים את הרצועה סביב הראש, הרי שהרצועה נמתחת ומתארכת, ואף מתוך הקשר נמתחת הרצועה, ועל ידי כך הלולאה העגולה מתרחבת, והתפילין מתחילות להשתלשל מעט לכיוון המצח. לפיכך, כל חצי שנה או שנה צריך לבדוק האם יש צורך לקצר מעט את הלולאה, כדי שהתפילין ישארו במקומן על מקום השיער. לכן הרוצה לעזור לחבריו להניח תפילין במקומן, צריך ללמוד כיצד מקטינים את הקשר.

14. יקשור תחילה את התפילין של יד ואח"כ את התפילין של ראש, שנאמר (דברים ו, ח): "וְקָשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ" ואח"כ "וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ". וחליצת התפילין נעשית בסדר הפוך, חולץ תחילה של ראש ואח"כ של יד (מנחות לו, א).

15. כשיש לו רק תפילה אחת, של יד או של ראש, יניח את התפילה שברשותו, מפני שמצוות הנחת תפילין של יד ותפילין של ראש הן שתי מצוות נפרדות, שאינן תלויות זו בזו. לכן, כשאין אפשרות לקיים את שתיהן ביחד כסדרן, יקיים לכל הפחות אחת.

16. צריך להיזהר מאוד שלא להפסיק בדיבור או מעשה בין הנחת תפילין של יד להנחת תפילין של ראש.

17. מברכים על הנחת תפילין של יד: "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וציוונו להניח תפילין". ונחלקו הפוסקים, האם צריך לברך ברכה נוספת על הנחת תפילין של ראש. לנוהגים כרמ"א, כיוון שאלו שתי מצוות, צריך להוסיף ולברך על הנחת תפילין של ראש: "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וציוונו על מצוות תפילין". אולם לנוהגים כ'שולחן-ערוך', כיוון שאלו שתי מצוות הקשורות זו בזו ויש להן שם אחד, הברכה שעל תפילין של יד מועילה גם לתפילין של ראש, ואין צורך להוסיף עבורן ברכה מיוחדת.

18. מי שהפסיק בדיבור בין הנחת תפילין של יד להנחת תפילין של ראש, למנהג בני ספרד ותימן - צריך לברך על תפילין של ראש "על מצוות תפילין", ולמנהג אשכנז - יברך שתי ברכות על תפילין של ראש - "להניח" ו"על מצוות תפילין".

19. על כל המצוות צריך לברך סמוך ככל האפשר לעשייתן (מנחות לה, ב). וכיוון שהמצווה היא 'לקשור' את התפילין על היד ועל הראש, צריך לברך מעט לפני הקשירה.

כלומר אין לברך בעת שמוציאים את התפילין מהתיק, הואיל ואין זה סמוך לעשיית המצווה. וכן אין לברך לאחר קשירת התפילין על היד, הואיל והמצווה כבר נעשתה. אלא יש להניח את התפילה של יד על מקומה ולתופסה על ידי הידוק הרצועה. ולפני שמסיימים את ההידוק בליפוף הרצועה על הזרוע - מברכים, שכן ליפוף הרצועה הוא הקשירה, שבלא הליפוף אין התפילה של היד עומדת במקומה (שו"ע או"ח כה, ח). וכן לנוהגים כרמ"א ומברכים על הנחת תפילין של ראש, זמן הברכה הוא לאחר שמניחים את הרצועות על הראש ולפני הידוקן, שבהידוק נעשית מצוות הקשירה.

20. מי ששכח לברך בעת הנחת התפילין, יכול לברך אחר כך, מפני שמצוות התפילין נמשכת כל זמן שהתפילין מונחות עליו. ובעת שייזכר שלא בירך על התפילין ימשמש בהן ויברך.

21. בשבת ויום טוב אסור להניח תפילין, מפני שהתפילין נועדו להיות אות לקשר שלנו עם הקב"ה, שנאמר (שמות יג, ט): "וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל יָדְךָ", ושבת ויום טוב נקראים אות, שנאמר (שם לא, יג): "אוֹת הוּא בֵּינִי וּבֵינֶיכֶם". לגבי ימי חול המועד נחלקו המנהגים, ובארץ ישראל נוהגים כל ישראל, שלא להניח תפילין בחול המועד.

22. בראש חודש מניחים תפילין, אולם כיוון שיש בו קדושה, נוהגים לחלוץ את התפילין לפני תפילת מוסף (שו"ע כה, יג). והטעם, מפני שתפילת מוסף של ראש חודש דומה ליום טוב, ובמיוחד לנוסח ספרד שאומרים בקדושה 'כתר'.

23. צריך לקנות תפילין מאדם ירא שמיים, שיכול להעיד באמינות על התפילין שהן כשרות. אבל הקונה תפילין מאדם שאינו מוכר מסתכן בכך שהן פסולות. ואף בדיקה דקדקנית אינה יכולה לגלות את כל הבעיות.

24. תפילין שהוחזקו בכשרות, היינו שנבדקו היטב בעת הכנתן, ונתברר בוודאות שהן כשרות, אין צריך יותר לבדוקן לעולם, וכל זמן שלא ניזוקו הרי הן בחזקת כשרות ומניחים אותן בברכה.

וזאת בתנאי שמניחים את התפילין באופן שוטף, אבל אם במשך תקופה ממושכת לא הניחום, ונוצר חשש שבאותו זמן התעפשו ואולי איזו אות נמחקה ונפסלו, אזי צריך להזדרז לבדוקן. ואם התפילין נרטבו במים או שרואים על העור סימנים של עיפוש או קלקול אחר, יש לבדוקן מיד, וכל זמן שלא נבדקו אין לברך עליהן, מפני שיש חשש גדול שמא נפסלו

